

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.2.55>**В. С. Шевчук**

здобувач

Закладу вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У статті досліджено засади юридичної відповідальності адвоката в адміністративному судочинстві. Встановлено, що адвокат буде виступати суб'єктом проступків, пов'язаних з наданням правової допомоги під час розгляду публічно-правових спорів. Акцентовано увагу на тому, що відповідальність адвоката в адміністративному судочинстві засновано на його спеціальному статусі. Формальним підтвердженням вчинення проступку адвокатом в адміністративному судочинстві є окрема ухвала. Виокремлено характерні ознаки окремої ухвали, винесеної адміністративним судом, до яких запропоновано віднести наступне: 1) є різновидом судового рішення; 2) є процесуальним способом судового впливу (контролю) на виявлені під час судового розгляду та ухвалення судового рішення порушення закону; 3) є засобом зміцнення законності та правопорядку в державі; 4) відіграє превентивну функцію, запобігаючи скоєнню злочинів та інших правопорушень; 5) сприяє усуненню недоліків у діяльності державних органів, громадських організацій, посадових осіб, адвокатів, прокурорів та інших суб'єктів; 6) впливає на формування у громадян поваги до права.

Зроблено висновок, що відповідальність адвоката в адміністративному судочинстві – це різновид юридичної відповідальності, що застосовуються до спеціального суб'єкта за вчинення проступку, пов'язаного з порядком здійснення судочинства у визначеному законом порядку та передбачає накладення визначених законодавством про адвокатуру стягнень.

Обґрунтовано позицію щодо розширення меж відповідальності адвокатів. Визначено переваги застосування інституту страхування відповідальності адвоката в адміністративному судочинстві, як механізму інтересів захисту клієнтів від ризику адвокатських помилок. Запропоновано розробити та затвердити Положення про порядок страхування відповідальності адвокатів.

Ключові слова: адвокат, адміністративне судочинство, відповідальність, страхування, стягнення, штраф, етичні норми, дисциплінарне провадження, окрема ухвала.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими, чи практичними, завданнями. В Україні в останні роки прослідковується тенденція до частого відмовлення адміністративним судом у задоволенні позовних вимог в справах, де відповідачем є суб'єкт владних повноважень та формування позитивної судової практики на користь останнього. Особливо така ситуація спостерігається у справах, де заявлено вимоги щодо відшкодування збитків з державного бюджету. Проблематика наявна й при розгляді судами категорій справ щодо оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, адже вони здійснюються також в адміністративному порядку.

Дискусійним залишається питання щодо виокремлення видів юридичної відповідальності, до яких може бути притягнуто адвокатів.

В адміністративному судочинстві притягнення до відповідальності адвоката може бути з однієї сторони гарантією захисту прав людини від можливих порушень та недобросовісного виконання адвокатом своїх повноважень, а з іншої сторони – підставою для зловживання, перешкоджання здійснення професійної правничої діяльності, порушення честі, гідності та ділової репутації. Ситуація ускладнюється тим, що опонентами в судовому процесі є як правило суб'єкт владних повноважень, який у разі прийняття рішення не на його користь, може умисно створити негативні наслідки для адвоката, перешкоди для його подальшої професійної діяльності.

Зазначене свідчить про те, що наукове супроводження окресленої проблематики потребує вдосконалення. За таких обставин актуалізувалися питання розроблення пропозицій, спря-

мованих на поліпшення чинного законодавства, та надання рекомендацій для правозастосовної практики, наслідком чого стане вдосконалення інституту відповідальності адвоката в адміністративному судочинстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Окремі питання визначення правових засад діяльності адвоката в адміністративному судочинстві були предметом досліджень вчених, зокрема таких науковців, як: О.М. Бандурка, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, О.Г. Бондар, І.М. Бондаренко, Н.В. Галіцина, О.В. Закаленко, С.В. Ківалова, Д.А. Козачук, Т.О., Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінний, С.М. Кушнір, О.С. Лагода, І.М. Лазарев, О.І. Миколенко, А.Ю. Осадчий, М.І. Смокович та інші. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, що присвячено цьому питанню, проблема визначення відповідальності адвоката в адміністративному судочинстві є актуальною та своєчасною.

Мета статті є дослідження видів відповідальності адвоката в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Загальні засади юридичної відповідальності закріплено на рівні Конституції України [1], де йдеться, що засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються на рівні закону. Також встановлено неможливість притягнення до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Вказано на притаманність індивідуального характеру юридичній відповідальності.

Відповідальність адвоката в адміністративному судочинстві засновано на його спеціальному статусі. Тобто, він буде виступати суб'єктом проступків, пов'язаних з наданням правової допомоги під час розгляду публічно-правових спорів. Відповідальність адвоката в адміністративному судочинстві доцільно тлумачити як різновид юридичної відповідальності, що застосовуються до спеціального суб'єкта за вчинення проступку, пов'язаного з порядком здійснення судочинства у визначеному законом порядку та передбачає накладення визначе-

них законодавством про адвокатуру стягнень. Адвокат у адміністративному судочинстві може бути притягнутим виключно до дисциплінарної відповідальності.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено окремі положення, що присвячені питанням відповідальності адвокатів [2]. Відповідно, до підстав для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності віднесено вчинення таких дисциплінарних проступків: порушення вимог несумісності; порушення присяги адвоката України; порушення правил адвокатської етики; розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом. Якщо під час розгляду публічно-правових спорів, адвокат вчинив діяння, яке підпадатиме під дію цих положень, до нього застосовуватиметься відповідальність.

Задля офіційного тлумачення відповідності поведінки адвокатів вимогам законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність та етичним стандартам, а також регламентації дисциплінарного провадження стосовно адвокатів розроблено Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затверджене Рішення Ради адвокатів України від 30.08.2014 р. № 120 [3]. Порядок роботи кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі з реалізації наданих повноважень, а також процедура розгляду питань, віднесених до її компетенції визначається Рішенням Ради адвокатів України від 17.12.2013 р. № 268 «Про затвердження у новій редакції Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону» [4]. Нормативно під час притягнення до дисциплінарної відповідальності в адміністративному судочинстві доцільно враховувати положення Правил адвокатської етики [5] та Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС України) [6].

Виходячи з того, що формальним підтвердженням вчинення проступку адвокатом в адміністративному судочинстві є окрема ухвала, зазначимо таке. Відповідно до ст. 249 КАС України, суд, виявивши під час розгляду справи порушення закону, може постановити окрему

ухвалу і направити її відповідним суб'єктам владних повноважень для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону. Умовою винесення окремої ухвали є зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі якщо підписана адвокатом позовної заяви, яка містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом. Окрема ухвала щодо адвоката має бути надіслана органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката відповідно. Характерними ознаки окремої ухвали, винесеної адміністративним судом, можна вважати:

- 1) є різновидом судового рішення;
- 2) є процесуальним способом судового впливу (контролю) на виявлені під час судового розгляду та ухвалення судового рішення порушення закону;
- 3) є засобом зміцнення законності та правопорядку в державі;
- 4) відіграє превентивну функцію, запобігаючи скоєнню злочинів та інших правопорушень;
- 5) сприяє усуненню недоліків у діяльності державних органів, громадських організацій, посадових осіб, адвокатів, прокурорів та інших суб'єктів;
- 6) впливає на формування у громадян поваги до права.

Доцільним є розширення меж відповідальності адвокатів в адміністративному судочинстві шляхом встановлення конкретної статті в Кодексі України про адміністративні правопорушення, якою буде передбачено відповідальність адвоката за порушення порядку здійснення адміністративного судочинства та передбачено можливість накладення стягнення у вигляді штрафу.

Окремого значення має вплив поведінки адвоката на суб'єкта, інтереси якого він представляє. З цієї позиції позитивним буде застосування інституту страхування відповідальності адвоката в адміністративному судочинстві, як механізму інтересів захисту клієнтів від ризику адвокатських помилок. Пропонується розробити та затвердити Положення про порядок страхування відповідальності адвокатів, яким буде передбачено умови застосування механізму, критерії дотримання та порядок відшкодування шкоди. Зазначимо, в Україні функціонує Реєстр дисциплінарних проваджень, який розміщено на офіційному веб-сайті НААУ задля

моніторингу, збирання, обліку та зберігання інформації про притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності [7]. Дані з цього Реєстру, можуть бути використані для оцінки ризиків під час страхування відповідальності адвокатів.

Щодо специфіки дії означених положень в умовах правового режиму воєнного стану, то здійснення адвокатської діяльності стало небезпечним на багатьох територіях України, однак адвокати продовжують виконувати свої професійні обов'язки, у тому числі надають правову допомогу громадянам. З огляду на це, Радою адвокатів України також прийнято ряд важливих організаційних рішень до кінця дії режиму воєнного стану, згідно яких: з метою захисту адвокатів закрито для публічного доступу інформацію про їхні адреси, мобільні телефони, фотографії, соцмережі, розміщені в Єдиному реєстрі адвокатів України [8]; не вважається порушенням вимоги щодо несумісності проходження військової або альтернативної (невійськової) служби адвокатами [9]; призупинено дію вимог про обов'язкове підвищення кваліфікації адвокатів не менше 16 годин щороку та на рівні 10 залікових балів за рік [10]; надано можливість Вищій кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури і Дисциплінарним палатам регіональних кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури проводити засідання дистанційно – в режимі відео-конференції [11].

Висновки. Виокремлено характерні ознаки окремої ухвали, винесеної адміністративним судом, до яких запропоновано віднести наступне: 1) є різновидом судового рішення; 2) є процесуальним способом судового впливу (контролю) на виявлені під час судового розгляду та ухвалення судового рішення порушення закону; 3) є засобом зміцнення законності та правопорядку в державі; 4) відіграє превентивну функцію, запобігаючи скоєнню злочинів та інших правопорушень; 5) сприяє усуненню недоліків у діяльності державних органів, громадських організацій, посадових осіб, адвокатів, прокурорів та інших суб'єктів; 6) впливає на формування у громадян поваги до права. Виявлено переваги застосування інституту страхування відповідальності адвоката в адміністративному судочинстві, як механізму інтересів захисту клієнтів від ризику адвокатських помилок. Запропоновано розробити та затвердити Положення про порядок страхування відповідальності адвокатів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> 05.07.2012.
3. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: Положення, затверджене рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 р. № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871-14/ed20221201#Text>.
4. Про затвердження у новій редакції Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону: Рішення Ради адвокатів України від 17.12.2013 р. № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr268418-13/ed20221201#n11>.
5. Правила адвокатської етики: правила, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.
6. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
7. Про Реєстр дисциплінарних проваджень: Рішення Ради адвокатів України від 16-17.11.2022 № 144. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0144871-22#Text>.
8. Прозакриття для публічного доступу персональних даних адвокатів у Єдиному реєстрі адвокатів України на період запровадження воєнного стану: рішення Ради адвокатів України від 02.03.2022 року №22. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-03-02-r-shennya-rau-22_62443775bdf77.pdf.
9. Про особливості проходження адвокатами військової або альтернативної (невійськової) служби у період воєнного стану: рішення Ради адвокатів України від 03.03.2022 р. № 24. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-03-24-r-shennya-rau-24_6244383f5d80a.pdf.
10. Про призупинення дії пунктів 19, 20 Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України на період дії воєнного стану в Україні: рішення Ради адвокатів України від 16.03.2022 р. № 30. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-03-16-r-shennya-rau-30_62443a81789d9.pdf.
11. Про внесення змін та доповнень до Регламенту ВКДКА, Регламенту КДКА регіону та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: рішення Ради адвокатів України від 25.03.2022 року №34. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-03-25-r-shennya-rau-34_625694d14f74f.pdf.

Shevchuk V. S. Responsibility of a lawyer in administrative jurisdiction

The article examines the principles of the lawyer's legal responsibility in administrative proceedings. It is established that the lawyer will act as a subject of misdemeanors related to the provision of legal aid during the consideration of public legal disputes. Attention is focused on the fact that the lawyer's responsibility in administrative proceedings is based on his special status. Formal confirmation of the commission of a misdemeanor by a lawyer in administrative proceedings is a separate resolution. Characteristic features of a separate decision issued by an administrative court are singled out, to which it is proposed to include the following: 1) it is a type of court decision; 2) is a procedural method of judicial influence (control) on violations of the law discovered during the trial and the adoption of a court decision; 3) is a means of strengthening law and order in the state; 4) plays a preventive function, preventing the commission of crimes and other offenses; 5) contributes to the elimination of shortcomings in the activities of state bodies, public organizations, officials, lawyers, prosecutors and other subjects; 6) affects the formation of citizens' respect for the law.

It was concluded that the lawyer's responsibility in administrative proceedings is a type of legal responsibility applied to a special subject for committing a misdemeanor related to the procedure for the conduct of legal proceedings in the manner determined by law and provides for the imposition of sanctions determined by the law on advocacy.

The position regarding expanding the limits of lawyers' liability is substantiated. The advantages of applying the lawyer's liability insurance institute in administrative proceedings as a mechanism for protecting clients' interests from the risk of lawyer's mistakes have been determined. It is proposed to develop and approve the Regulation on the procedure for insurance of the liability of lawyers.

Key words: lawyer, administrative proceedings, liability, insurance, recovery, fine, ethical standards, disciplinary proceedings, separate decision.